

GUIA DOCENT

Mòdul	M1	INICIACIÓ A LA DOCÈNCIA UNIVERSITÀRIA
Crèdits	1	
Idiomes	2024/25	Català

PROFESSORAT

Professorat responsable:

- Francesc Imbernon

Altres docents:

- ANTONIO HERNANDEZ FERNANDEZ
- PAULINO CARNICERO DUQUE
- JOSEP LLUIS MEDINA MOYA
- SUSANA ARÁNEGA ESPAÑOL
- BEATRIZ JARAUTA BORRASCA

CAPACITATS PRÈVIES:

Ser Professorat universitari de la UPC.

La formació d'aquest curs s'engloba dins del Programa de Postgrau: Ensenyament Universitari en Ciències, Tecnologia, Enginyeria, Arquitectura i Matemàtiques (STEAM) i al mateix temps es configura com la formació necessària per als lectors d'incorporació a la UPC amb posterioritat al juliol de 2023 d'acord amb la LOSU.

REQUISITS:

Ser professorat universitari de la Universitat Politècnica de Catalunya.

COMPETÈNCIES DOCENTS A LES QUALS CONTRIBUEIX AQUEST MÒDUL¹:

	Sí/No	Hores de dedicació
C1 - COMPETÈNCIA INTERPERSONAL		
C2 - COMPETÈNCIA METODOLÒGICA		
C3 - COMPETÈNCIA COMUNICATIVA		
C4 - PLANIFICACIÓ I GESTIÓ		
C5 - TREBALL EN EQUIP		
C6 - INNOVACIÓ EDUCATIVA		
C7 - COMPETÈNCIA DIGITAL DOCENT		

OBJECTIUS D'APRENTATGE DEL MÒDUL:

Oferir una formació que potencien l'adquisició de fonaments teòrics i instruments metodològics que permetin als participants dissenyar, desenvolupar i avaluar accions formatives de manera fonamentada i reflexiva.

El participant en finalitzar ha de ser capaç de:

- Discriminar les modalitats de formació utilitzades en funció del tipus d'aprenentatge.
- Programar l'acció formativa a partir de la pràctica.
- Utilitzar una metodologia adequada en una sessió expositiva.
- Conèixer i aplicar diferents tècniques per a la participació dels participants.
- Preparar materials de suport virtual a la formació.
- Ser capaç de dissenyar i aplicar diferents instruments d'avaluació de l'aprenentatge.

HORES TOTALES DE DEDICACIÓ DELS PARTICIPANTS

(1 ECTS = 25 hores de dedicació de cada participant)

Hores presencials:	Hores síncrones telemàtiques:	Hores d'aprenentatge autònom:
20 (depenent de l'edició)	20 (depenent de l'edició)	5

¹ Segons es descriu al document: <http://hdl.handle.net/2117/121588>

CONTINGUTS:

Descripció de cadascun dels submòduls

CONTINGUTS:

1. El model educatiu Universitari i introducció al curs.

- 1.1. Analitzar el model educatiu de la UPC.
- 1.2. Conèixer la relació entre la comunicació didàctica i els processos de la formació a la universitat.
- 1.3. Descriure les principals característiques del model universitari del segle XXI
- 1.4. Presentació del curs i feina a fer.

2. Recursos tecnològics de suport a la docència

- 2.1. Característiques de la docència virtual
- 2.2. Materials i recursos per a la formació
- 2.3. Transformació de continguts de cursos presencials a aules virtuals
- 2.4. Intel·ligència artificial a l'educació actual

3. Programació de l'acció formativa per competències

- 3.1. El pla docent: estructura bàsica
- 3.2. La programació de les accions formatives

4. Processos d'ensenyament- aprenentatge i millora de la sessió expositiva

- 4.1. L'aprenentatge universitari
- 4.2. Com es pot millorar la sessió expositiva
- 4.3. Parts de la sessió expositiva
- 4.4. Estratègies de participació dels participants a la sessió expositiva

5. Tècniques participatives i col·laboratives a la universitat

- 5.1. Estratègies participatives per a l'aprenentatge conceptual, procedimental i actitudinal a la Universitat.
- 5.2. L'aprenentatge experiencial.

6. L'avaluació dels aprenentatges

- 6.1. L'avaluació dels aprenentatges i de les competències
- 6.2. Els instruments d'avaluació

M1.1 – El model Educatiu Universitari

Formador: Francesc Imbernon

DESCRIPCIÓ:

Avui ja no és suficient posseir un raonable cabal de coneixements, és fonamental la capacitat d'adaptació al canvi i a la incertesa, perquè, actualment, el canvi és constant i vertiginós en totes les àrees del coneixement i de l'activitat humana. Per això, el professorat universitari ha de ser capaç de transmetre aqueixa capacitat als seus estudiants, començant per posseir-la ell mateix.

Si bé, és cert, que no s'ha de deixar de costat el tradicional objectiu de transmetre coneixements específics, apareixen objectius nous i es modifica la relació de prioritats. Davant d'aquests canvis és necessari adoptar metodologies didàctiques eficaces per a encarar els nous requeriments.

OBJECTIUS ESPECÍFICS:

- Reflexionar i treballar sobre la importància de la millora a la universitat:
- Analitzar el model educatiu de la UPC.
- Conèixer la relació entre la comunicació didàctica i els processos de la formació i els model universitari.
- Descriure les principals característiques de del model universitari del segle XXI.

SITUACIONS D'APRENTATGE VINCULADES

Està vinculat a diferents situacions d'aprenentatge que permeten als professors novells desenvolupar les seves competències acadèmiques i professionals. Aquestes situacions inclouen metodologies actives, l'ús de tecnologia, i la col·laboració entre assistents i professors.

Les situacions són: classes expositiva interactiva, visionat de vídeos desenvolupament d'habilitats pràctiques i treball en equip.

COMPETÈNCIES RELACIONADES:

C1 COMPETÈNCIA INTERPERSONAL

Capacitat per analitzar i avaluar informació de manera objectiva i fer judicis raonats.

C2 - COMPETÈNCIA METODOLÒGICA

Habilitats i coneixements necessaris per a l'exercici de la professió específica.

Capacitat per generar idees noves i innovadores i aplicar-les en diferents contextos.

Domini dels coneixements teòrics i pràctics específics del camp d'estudi.

C3- COMPETÈNCIA COMUNICATIVA

Capacitat per utilitzar el feedback com a eina per motivar i orientar els estudiants.

C4- PLANIFICACIÓ I GESTIÓ

Habilitats i coneixements necessaris per a l'exercici de la professió específica.

Capacitat per adaptar-se a noves situacions i entorns de manera flexible i efectiva.

Capacitat per adaptar les planificacions a diferents necessitats i ritmes d'aprenentatge dels estudiants.

C5- TREBALL EN EQUIP

Capacitat per col·laborar amb altres de manera efectiva, respectant la diversitat i contribuint positivament al grup.

C6- INNOVACIÓ EDUCATIVA

Habilitat per gestionar el propi aprenentatge i desenvolupar iniciatives de manera independent.

DEDICACIÓ:

Hores presencials:	Hores síncrones telemàtiques:	Hores d'aprenentatge autònom:
3 (depenent de l'edició)	3 (depenent de l'edició)	0

M1.2 - Recursos tecnològics de suport a la docència

Formador: Antonio Hernández

DESCRIPCIÓ:

En l'era digital, l'educació universitària necessita integrar i utilitzar eficientment els recursos tecnològics per millorar la qualitat de la docència. Això inclou la capacitat d'adaptar els continguts tradicionals a formats virtuals o semi presencials, així com l'aplicació d'eines tecnològiques avançades, com és el cas de la intel·ligència artificial. Els professors han d'estar capacitats per aprofitar aquestes tecnologies, oferint als estudiants una experiència educativa enriquida i adaptada a les necessitats actuals. També cal reconsiderar el rol docent i educar en aspectes ètics dels usos de les noves tecnologies, així com fomentar els valors dels futurs professionals de les diverses disciplines.

OBJECTIUS ESPECÍFICS:

- Entendre les característiques, reptes i beneficis de la docència virtual i semi presencial.
- Identificar i utilitzar materials i recursos tecnològics per a la formació presencial i en línia.
- Transformar continguts de cursos presencials per a adaptar-los a aules virtuals.
- Explorar l'ús de la intel·ligència artificial en l'educació actual.

SITUACIONS D'APRENTATGE VINCULADES:

Les situacions d'aprenentatge inclouen la pràctica amb plataformes virtuals (cas d'Atenea), l'ús d'eines de creació de continguts digitals, ludificació, IA generativa i la col·laboració en línia. Aquestes activitats permeten als professors desenvolupar competències tecnològiques i metodològiques per a aplicar en entorns educatius digitals. Les situacions són: tallers pràctics, seminaris en línia, activitats col·laboratives en entorns virtuals, i projectes de transformació de continguts.

COMPETÈNCIES RELACIONADES:

C1 - COMPETÈNCIA INTERPERSONAL

Capacitat per analitzar i avaluar informació de manera objectiva i fer judicis raonats sobre els usos de la tecnologia educativa.

C2 - COMPETÈNCIA METODOLÒGICA

Capacitat per dissenyar i aplicar metodologies d'ensenyament adaptades a entorns virtuals.

Coneixements per a utilitzar tecnologies emergents, com les eines de ludificació o la intel·ligència artificial, en processos educatius.

C3 - COMPETÈNCIA COMUNICATIVA

Habilitat per comunicar-se eficaçment en entorns digitals, en format escrit i audiovisual.

Capacitat per a fomentar la interacció i la participació dels estudiants en línia.

C4- PLANIFICACIÓ I GESTIÓ

Habilitats i coneixements necessaris per a planificar un curs en línia (Atenea).

Capacitat per adaptar-se a l'alumnat i a noves situacions d'aprenentatge de manera flexible i efectiva.

C5- TREBALL EN EQUIP

Capacitat per col·laborar amb altres de manera efectiva, respectant la diversitat i contribuint positivament al grup.

C6 - INNOVACIÓ EDUCATIVA

Capacitat per adaptar-se a nous entorns tecnològics i metodològics.
Habilitat per a innovar en la pràctica educativa mitjançant l'ús de recursos tecnològics.

C7 - COMPETÈNCIA DIGITAL

Capacitat per utilitzar i integrar eines tecnològiques en la pràctica docent.
Habilitats per a crear continguts educatius digitals i gestionar aules virtuals.

DEDICACIÓ:

Hores presencials:	Hores síncrones telemàtiques:	Hores d'aprenentatge autònom:
2 (depenent de l'edició)	2 (depenent de l'edició)	0

M1.3 – Programació de l'acció formativa per competències

Formador: Paulino Carnicero

DESCRIPCIÓ:

Aquest tema, la Programació de l'acció formativa per competències, versa sobre els diferents instruments de disseny curricular a l'ensenyament universitari, emmarcat en l'enfocament curricular basat en competències.

En el desenvolupament del tema s'aborda l'anàlisi dels elements fonamentals que conformen la Guia docent o Pla docent i la programació, com a instruments de concreció curricular en els ensenyaments universitaris.

OBJECTIUS ESPECÍFICS:

En finalitzar la sessió, les persones participants seran capaces de:

- Valorar la importància de la planificació i programació dels processos de formació.
- Identificar els elements que intervenen i determinen la planificació i programació dels processos formatius.
- Dissenyar una Programació, a partir del Pla o Guia Docent d'una assignatura, estructurant de forma eficaç els diferents elements i recursos implicats.

CONTINGUTS:

Programació de l'acció formativa per competències.

1. El Pla o Guia docent: estructura bàsica.
2. La programació de les accions formatives.

SITUACIONS D'APRENTATGE VINCULADES:

La metodologia proposada fa imprescindible una participació activa per part dels participants en el desenvolupament d'algunes activitats, a partir de la Guia Docent o Pla Docent d'alguna assignatura que els propis participants imparteixen.

La sessió combina la realització d'activitats pràctiques individuals i grupals amb la presentació i revisió dels principals conceptes implicats, la reflexió i la participació, a partir de l'anàlisi de les pròpies pràctiques professionals.

COMPETÈNCIES RELACIONADES, ESPECÍFIQUES:

- Identificació dels elements que conformen la planificació i programació educativa
- Capacitat per dissenyar un pla d'ensenyament clar i estructurat.
- Elaboració de programes d'estudi coherents amb els objectius d'aprenentatge.
- Selecció i organització de continguts de manera lògica i seqüenciada.
- Gestió de l'aula:
- Coneixement i utilització eficaç dels recursos i metodologies per gestionar activitats adients als objectius
- Capacitat per gestionar el temps i els recursos educatius de manera eficient.
- Promoció de dinàmiques de grup positives.

DEDICACIÓ:

Hores presencials:	Hores síncrones telemàtiques:	Hores d'aprenentatge autònom:
4 (depenent de l'edició)	4 (depenent de l'edició)	0

M1.4 – Processos d'ensenyament aprenentatge i estructuració i millora de les sessions de classe

Formador:

DESCRIPCIÓ:

Aquest taller tracta com s'ha d'ensenyar a la universitat, una de les activitats, conjuntament amb la investigació i la gestió, que ocupa el temps del professorat. El taller té la pretensió d'analitzar i buscar alternatives a la transmissió del coneixement que s'origina a les aules de la universitat, entesa com a pura transmissió unidireccional, on es duu a terme una dissertació d'un tema per part del professorat davant de l'alumnat que escolta passivament i, com a màxim, pren notes o apunts i intervé, ocasionalment, quan és interpel·lat a fer-ho.

OBJECTIUS ESPECÍFICS:

- Reflexionar i treballar sobre la importància de la millora de l'aprenentatge a la universitat.
- Descriure les principals característiques de l'aprenentatge universitari i com millorar les classes

SITUACIONS D'APRENTATGE VINCULADES:

- Classes Magistral Interactives
- Aprenentatge col·laboratiu
- Metodologies actives

- Simulacions
- Alienament educatiu.

COMPETÈNCIES RELACIONADES:

C1 COMPETÈNCIA INTERPERSONAL

Capacitat per analitzar i avaluar informació de manera objectiva i fer judicis raonats.

C2 - COMPETÈNCIA METODOLÒGICA

Habilitat per seleccionar i organitzar els continguts de manera lògica i seqüencial.

Capacitat per fomentar la participació activa i l'autonomia dels estudiants en el procés d'aprenentatge.

Domini dels coneixements teòrics i pràctics específics del camp d'estudi.

C3- COMPETÈNCIA COMUNICATIVA

Habilitat per proporcionar feedback constructiu i específic que ajudi els estudiants a millorar el seu aprenentatge.

Capacitat per escoltar activament els estudiants, comprendre les seves necessitats i inquietuds, i respondre de manera empàtica.

C4- PLANIFICACIÓ I GESTIÓ

Habilitat per planificar sessions de classe efectives que incloguin objectius clars, activitats d'aprenentatge diverses i criteris d'avaluació.

Capacitat per adaptar-se a noves situacions i entorns de manera flexible i efectiva.

Capacitat per gestionar el temps de manera efectiva durant les sessions de classe, assegurant que es cobreixin tots els continguts previstos i es respectin els ritmes d'aprenentatge.

C5- TREBALL EN EQUIP

Capacitat per col·laborar amb altres de manera efectiva, respectant la diversitat i contribuint positivament al grup.

C6- INNOVACIÓ EDUCATIVA

Capacitat per crear un ambient d'aula positiu i inclusiu on tots els estudiants se sentin valorats i motivats.

Capacitat per incorporar les millors pràctiques i les innovacions educatives en la pròpia pràctica docent.

DEDICACIÓ:

Hores presencials:	Hores síncrones telemàtiques:	Hores d'aprenentatge autònom:
3 (depenent de l'edició)	3 (depenent de l'edició)	1

M1.5 – Tècniques participatives i col·laboratives

Formador:

DESCRIPCIÓ

Parlar d'ensenyar és parlar d'aprendre. Aquesta sessió tracta sobre com es pot ensenyar a la universitat promovent entorns d'aprenentatge participatius i col·laboratius. Així, pren la forma d'un taller amb la pretensió d'oferir alternatives a la classe magistral tradicional, centrada en la transmissió del coneixement i, generalment, de naturalesa unidireccional amb poca intervenció de l'alumnat.

Per contra, les estratègies que es presenten aquí persegueixen una docència i un aprenentatge diferents. En lloc d'aquest aprenentatge passiu, es busca amb elles promoure un aprenentatge actiu (i, idealment, significatiu) en el qual, de diverses maneres, l'alumnat assumeix un rol central, convertint-se en protagonista.

OBJECTIUS

- Fomentar l'aprenentatge i la pràctica d'estratègies d'aprenentatge actiu.
- Revisar el paper com a docents i la funció de l'alumnat a les aules universitàries.

SITUACIONS D'APRENTATGE VINCULADES

Alineat amb la pròpia temàtica de la sessió i amb els seus objectius, a nivell pedagògic, la sessió es construeix sobre dos pilars fonamentals:

- L'aprenentatge col·laboratiu (discutint i reflexionant).
- L'aprendre fent (*learning by doing*).

Així, la sessió és també objecte o contingut d'aprenentatge. En certa forma, les persones participants passen per una experiència similar a la que es proposa que generin per al seu alumnat.

La sessió s'estructura en dos moments clau:

Una primera centrada en aprendre els fonaments teòrics i el procés de diverses estratègies per via de la discussió grupal.

Una segona de natura pràctica, centrada en dissenyar una de les estratègies treballades i en comentar el seu disseny.

COMPETÈNCIES RELACIONADES:

C2 - COMPETÈNCIA METODOLÒGICA

- Elaboració d'estratègies d'ensenyament-aprenentatge coherents amb els objectius d'aprenentatge.
- Coneixement i aplicació de diverses metodologies didàctiques.

C6- INNOVACIÓ EDUCATIVA

- Promoció de l'aprenentatge actiu i participatiu.

DEDICACIÓ:

Hores presencials:	Hores síncrones telemàtiques:	Hores d'aprenentatge autònom:
4 (depenent de l'edició)	4 (depenent de l'edició)	1

M1.5 – L'avaluació dels aprenentatges

Formador:

DESCRIPCIÓ

En aquest tema es treballen alguns dels aspectes claus que tenen a veure amb l'avaluació de les competències basades en els resultats d'aprenentatge que s'espera que els estudiants obtinguin en cursar els seus estudis.

A més de conèixer la mirada autoreguladora de l'avaluació i de com fer-la efectiva a l'aula, ens aproximarem a diferents instruments d'avaluació que valorin els diferents sabers i les competències així com les orientacions per elaborar-los.

OBJECTIUS ESPECÍFICS:

- Reflexionar sobre el significat del concepte d'avaluació en tot el procés d'ensenyament aprenentatge.
- Comprendre l'avaluació com un procés de millora i no només com un procés de selecció.
- Conèixer les diferents dimensions de l'avaluació i la rellevància de la seva simbiosi.
- Reconèixer la diferència entre els continguts teòrics, de caràcter pràctic, els aprenentatges simples i els aprenentatges complexos per tal d'enfocar l'avaluació de les competències de la forma més adequada.
- Vincular instruments d'avaluació associats als diferents aprenentatges competencials i als resultats d'aprenentatge.
- Identificar el seguiment de l'alumnat com a part essencial per una avaluació continuada dels aprenentatges.

CONTINGUTS:

- Concepte d'avaluació
- Funcions i dimensions de l'avaluació
- Els resultats d'aprenentatge i l'avaluació dels aprenentatges i les competències
- La planificació de l'avaluació i la seva relació amb la resta d'elements del currículum
- Activitats i instruments per avaluar els aprenentatges.
- El seguiment en l'avaluació continuada

SITUACIONS D'APRENTATGE VINCULADES:

Diferents situacions lligades al disseny del pla d'avaluació.

C2 - COMPETÈNCIA METODOLÒGICA

- Capacitat per dissenyar un pla d'avaluació alineat amb la metodologia i els altres elements del currículum.
- Capacitat per aplicar estratègies i instruments d'avaluació adaptats a les característiques de l'àrea de coneixement, als objectius específics i generals i a les competències a assolir.

C3- COMPETÈNCIA COMUNICATIVA

- Capacitat per generar reflexió sobre els aprenentatges i cercar formes expressives que afavoreixin el feedback i l'elaboració de propostes de millora.

C4- PLANIFICACIÓ I GESTIÓ

- Capacitat per dissenyar una avaluació autoreguladora que potenciï el progrés de l'alumnat en el marc d'una educació integral, tenint en compte les peculiaritats específiques de l'àrea de coneixement i la seva contextualització general els estudis.

DEDICACIÓ:

Hores presencials:	Hores síncrones telemàtiques:	Hores d'aprenentatge autònom:
4 (depenent de l'edició)	4 (depenent de l'edició)	1

SISTEMA D'AVALUACIÓ

Per obtenir la certificació d'aquest mòdul els participants hauran de dissenyar una acció formativa aplicant els coneixements adquirits al llarg del curs. El producte esperat és la programació d'una sessió formativa. Els diferents continguts del curs permetran confegir els diferents punts de la programació i, alhora, concretant-ne alguns dels seus apartats (metodologia, materials formatius i avaluació).

L'assistència mínima a les activitats serà del 80%.

BIBLIOGRAFIA:

BÀSICA:

- BAIN, K (2006), *El que fan els millors professors universitaris*. Valencia: Universidad de Valencia.
 - El llibre és una recerca d'un historiador durant quinze anys sobre gairebé un centenar de professors i una àmplia diversitat d'universitats nord-americanes. En ell es troben moltes reflexions sobre com planifiquen les classes, com comprenen l'assignatura i valoren l'aprenentatge dels alumnes. En els diversos capítols es narra com els professors analitzats aconseguen que els seus alumnes valorin l'aprendre, obtinguin un pensament crític, s'enfrontin amb creativitat i curiositat a la resolució de problemes, i també amb compromís ètic, a més d'amplitud i profunditat en el coneixement. Un llibre per veure que a molts professors l'ensenyament i l'aprenentatge a la Universitat és important i que els estudiants poden aprendre amb diverses metodologies.
- Barkley, e. y otros (2007). *Técnicas de aprendizaje colaborativo. Manual para el profesorado universitario*. Madrid: Morata/MEC.
 - El llibre tracta sobre com implicar a l'alumnat en un aprenentatge col·laboratiu. És un manual (com indica el seu subtítol) de metodologia didàctica col·laborativa molt interessant

ja que, no únicament exposa la teoria de l'aprenentatge col·laboratiu i la seva forma de treballar-ho a la universitat sinó, en format fitxes molt pràctiques, trenta estratègies de treball en grup col·laboratiu per aplicar en diverses assignatures i temàtiques. La segona part és una part pràctica molt interessant i necessària per introduir-se en com treballar la col·laboració a les aules universitàries mitjançant tècniques col·laboratives de treball en grup. Una novetat que introdueix el llibre és l'aplicació d'estratègies col·laboratives mitjançant Internet.

- Díaz Barriga F., de la Cruz. (2011). "Rúbricas en la evaluación de competencias y aprendizaje complejo. *Alcances y restricciones en educación superior* en Bujan, K; Rekalde, I. Aramendi, P. (coord) (2011). La evaluación de las competencias en ES. Sevilla.
- Fernández March, A. (2011). "La evaluación orientada al aprendizaje en un modelo de formación por competencias en la enseñanza universitaria" en AAVV. *La evaluación de competencias en la educación superior. Las rúbricas como instrumento de evaluación*. Sevilla.
- Imbernon, F. (2009). *Mejorar la enseñanza y el aprendizaje en la universidad*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Institut de Ciències de l'Educació & Ediciones Octaedro. Text gratuït en <http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/144998>

COMPLEMENTÀRIA:

- Lucarelli, E. (Ed.). (2000). De la teoría pedagógica a la práctica en la formación. Barcelona: Paidós.
- Mazur, E. (1997). Peer instruction: a user's manual. Upper Saddle River: Prentice Hal.
- Medina, J. (2013). Una reconceptualización de los saberes profesionales que se enseñan en la universidad: más allá de las competencias. En J. Medina & B. Jarauta (Eds.), *Enseñanza y aprendizaje en la educación superior*. Madrid: Síntesis.
- Medina, J., Jarauta, B. y Imbernon, f. (2010). *La enseñanza reflexiva en la educación superior*. Barcelona: Octaedro-ICE.
- Michaelsen, L., Knight, A. y Fink, D. (Eds.). (2002). *Team-based learning: a transformative use of small groups* New York: Praeger.
- Michaelsen, L., Parmelee, D., McMahon, K., Levine, R. y Bilings, D. (Eds.). (2008). *Team-Based Learning for Health Professions Education: A Guide to Using Small Groups for Improving Learning*.
- Prieto, A. (2011). El proceso de Just inTime Teaching. Recuperado de : <http://profesor3punto0.blogspot.com.es/2013/09/como-lograr-que-los-alumnos-adopten-un.html>. Consultado el 28/2/2014.
- Rué, J. (2009). *El aprendizaje autónomo en Educación Superior*. Madrid: Narcea.
- Villa, A.; Poblete, M. (coord.) (2007) Aprendizaje basado en competencias. Una propuesta para la evaluación de las competencias genéricas. Bilbao: Universidad de Deusto. Bilbao.
- Zabalza, M. A. (2002). La enseñanza. El escenario y sus protagonistas. Madrid: Narcea.
- Zabalza, M. A. (2003). Competencias Didácticas del Profesorado Universitario. Diseño curricular en la Universidad. Madrid: Narcea